

RIJEČ

GRAČANIČKI GLASNIK
časopis za kulturnu
historiju

Broj 44, godina XXII
novembar, 2017. [str. 125-
134]

© Monos 2017

Pismo Anđeli i druge priče

Velid Beganović Borjen

Dobro naše dijete

Da vam pravo kažem, zapodjenula bi teta Fadila, više i ne brojim godine. Evo, čini mi se da prolaze samo baš polako, kao tek što moraju, ali kao da i ne bi. Estagfir-lah, da ne vidim ovu djecu oko nas kako rastu i odlaze za svojim životom, pomislila bih da sve stoji, ili da se eto kao jedno klupko namotava s jednog kraja niti na drugi – kao onda, kad smo bili djeca, pa se igrali čime smo stigli – Bože, kome bi to sad bilo interesantno, namotavati konac s jednog kraja niti na drugi i opet nazad i opet i opet... Ts... A evo, danas mi život baš na to liči, i to ne u nekom hrđavom smislu, više kao neka velika i iskustvom dokučena tajna – da sjediš i namotavaš dane tamo i ovamo i godine tamo i ovamo i decenije – bez neke gungule, bez hiće i uviđaš sjaj u toj jednostavnosti i jednoličnosti pokreta. A evo, kazala bi mojoj mami, tvoj Miško već student i gotov pa svoj čovjek – eh, otežući bi dodala, dobro naše dijete. Samo ona se mijenjaju. Dje-com se mjeri vrijeme.

I potom bi nastavila tamo gdje bi je misli u datom trenutku odvele, bez ikakvog pretvaranja, sasvim jednostavna i iskrena – kakva je oduvijek i bila, teta Fadila. Znate onu sliku najtoplije komšinice koja prosto bane na vrata s kolačima ili platnenom torbom voća i povrća, rumenih obraza, punih oduševljenja ničim izazvanog, osim možda činjenice da ćete i danas popiti kafu skupa i upotpuniti dan jedni drugima. Tako bi mama i ona sjedile za stolom, a ja bih zavaljen u fotelji, onoj crnoj, koju sam najviše volio, čitao poeziju ili romane, katkad samo poluprisutno u knjizi jer je druga polovica pažnje bila skoncentrisana u ušima i slušala mirne razgovore dvije sredovječne žene koje su uvijek pronalazile način da budu zadovoljne životom, premda je svijet oko njih nudio daleko škrtije uslove nego što bi to lijep život zahtijevao.

Ne bi se uvijek slagale oko svega, ali je uvijek izgledalo kao da se slažu potpuno. To je zato što su obje uvijek znale da doziraju svoje tvrdnje, tako da ne ispadnu suviše oštro, i još jer su imale takta, te osobine koja je danas gotovo izumrla tamo odakle sam, a koja je čovjeku među drugima potrebnija nego bilo kakvo znanje ili obaviještenost. I dok bih ja čitao Byronovu poeziju, koja me je asociirala na zvjezdasti anis, što zbog jasnih kontura (a ipak svaka zvijezdica, kao njegove poeme, prirodno uobličena jedinstveno), što zbog arome riječi na jeziku dok bih tiho izgovarao stihove i polupokretao usne – *For the sword outwears its sheath, And the soul wears out the breast..* – ona bi katkad, ničim izazvano, kao da se toga sjetila nakon što je to davno htjela reći pa bila zaboravila, priupitala mamu da mi možda ne smeta to njihovo razgovaranje (iako sam sjedio samo metar i pol od njih i mogla se obratiti direktno meni), pa bi ju i mama i ja uvjerali, u isti glas, da ne, apsolutno me ne ometaju, i da se ništa ne brine. Da bih se potom, više smeten pitanjem i objašnjavanjem, vraćao Byronu i njegovim slikama smjene svjetla i mraka, sred lamenta nad nečim malim što je značilo sve najveće – *...And the day returns too soon, Yet we'll go no more a-roving, By the light of the moon.*

One pričaju, a njihov Miško već dugo vremena više nije dijete, niti mu, vremenu, služi kao mjerna jedinica.

Pa ni dok, kao danas, putujući na predavanja u trolejbusu, jedem čokoladne muffine i zamrljan po desnom obrazu u staklu dječaćki ne brišem mrlju s lica, nego u njoj uživam. Sjedim tako i, skrećući pogled s krajolika sačinjenog od kuća i zgrada izgrađenih u *neonedajbože* stilu, mislim na dijelove ovog podneblja koji cjelinu umivaju barem donekle nekom toplinom sred svih njegovih kvarnih PVC vrijednosti, mamu i tetu Fadilu dok gule jabuke za stolom i razgovaraju o tko zna čemu.

Pismo Anđeli

Draga Anđela,

Razmišljaš li ti previše o ljudima u jesen? Ja se sjetim čak i onih sitnih i naizgled nebitnih epizodnih likova što su kroz moj život prošli kao cirkus, odsvirali svoje za jednu noć ili dvije i otišli da se nikada više ne vrate. Jer, pobogu, svijet je prepun malenih mjesta koja u jesen valja posljednji puta prije prvih mrazeva razveseliti pjesmom, onako kako nekoga može razveseliti šoljica kafe ili čaja u samoći, u kasno popodne kada se radni dan konačno završio i kada noć još nudi lažna obećanja o snovima i odmoru koje će, malo je vjerovatno, donijeti.

Ti „likovi“, odbljesci stvarnih osoba koje su svaka u svom trenutku prolazile alejama moje svakodnevnice, poput kaleidoskopskih se stakalca mijenjaju i množe u mustre neopisivih i neuhvatljivih oblika, dolaze i iščekavaju u nepovrat. Jesen ih prelako izmami, zaveje kao vjetar provehlo lišće u visine, i prije nego im odam bilo kakvu počast, za ime prošlih vremena, kao ino lišće oni potonu nazad u tminu što ju zovemo sjećanje, a na njihovo mjesto dolaze drugi, i tako u nedogled...

Može li itko zaustaviti oktobar? Mila moja Anđela, toliko smo puta u oktobru zakliknuli nad njegovom neukrotivošću, jedno drugom pleli uvijek drugačije jednu te istu misao: Može li itko, makar i na trenutak, zaustaviti oktobar?

I naravno, još prije nego me tvoje naredno pismo uspije uvjeriti ili razuvjeriti u snagu kojom se kroti ta niská od trideset i jednog dana, on će se odliti s kalendara, a u novembru nam više neće biti stalo. I tko nam je kriv što se naše vrijeme mjeri godišnjim dobima; da smo se odselili u trope dani bi bili vazda dugi, noći tople i sparne, a snijeg bi bio samo u mislima, i to samo onakav kakvog ga se sjećamo dok je još toplo – suh, vječan, pahuljast, idiličan; nipošto praćen vjetrom koji šiba, prljavim ulicama koje mjesecima psujemo i tmurnim nebom na koje se mrštimo

dok se dan iskapava u noć, a kristal dobrog raspoloženja topi u talog očajanja...

A već miriše na snijeg! I opet se vidim kako, programiran neumoljivom voljom Zemlje, dočekujem taj snijeg i slijedi prvo ushićenje, pa poneka podignuta dlaka na kosi, sitni znak neuroze, dani bez osjeta, zatišje pred oluju, a onda sablast depresije i tako do proljeća, te onda prvo lišće, osjećaj povratka nečega boljeg, ljepšeg, zelenijeg.

Ništa smo do igracke prirode, vrbe što se povijaju pod silinom vjetrova i odolijevaju, odolijevaju... No, odakle snaga da se uvijek nastavlja dalje? Šta je ona? Odakle dolazi?

Pitam se, kakav je tvoj Kraków zimi? Pisala si, reći ćeš. No, i dalje se pitam. Ovaj maleni grad postaje još tješnja tamnica u mjesecima koji ga zatvaraju u kocke i kvadre. Ljudi ih zovu domovima. Ja dom vidim u putovanju za kojim čeznem, stoga kuće svodim na geometrijska tijela, koja mi je lakše apstrahirati i učiniti nebitnim. Ne postoje, kažem ti, ako im izbrišeš dušu. Osim možda nekoliko starih građevina čija ljepota transcendirira ruke koje su ih načinile. Ali to već znaš, živiš okružena takvim draguljima. Njih ni zima ne učini manje dražesnim oku putnika. Perce koji držiš u smrznutim prstima, presoljen i otvrdnuo, praćen živopisnim fasadama i osmijehom Lajkonika, ukrašenog i veselog, pretvara se u najljepše zalogaje i pozlaćuje sive ulice koje vode od Bazyliske Mariacke; Stolarsku, kojom ideš na posao i Mikołajevsku, kojom se vraćaš ruku pod ruku s onim koga te godine voliš.

Ah da, prije nego upitaš a koga ja to sada volim, reći ću ti da već dugo ne volim nikoga. Mjesecima oklijevam pokloniti se nečemu manjkavom, čemu se ne mogu cio pokazati, tko u mojim polovinama vidi cjeline koje ne postoje, a mojoj stvarnoj cjelini ne zna ime niti lice.

Premila Anđela, znam da se smiješiš na ove potonje riječi i da te tjeraju da se preispitaš. Jer, životi naših prijatelja služe nam da se i nad vlastitim zamislimo. Uvjeravam te, ti si

doista sretna. Ja sam samo previše umjetnik za ovaj svijet dok sam osuđen na ovaj grad. Možda, kada jednog dana pobjegnem, hodajući ulicama nekog drugog i dragog grada, uspijem dokučiti tajnu kroćenja oktobra. Ne brini, tebi ću ju tada svakako isporučiti.

Piši mi, čekat ću. Pisma od tebe stižu tako blago i očekivano neočekivano, kao prvi snijeg. Mirišeš mi, Anđela, baš mi mirišeš...

Tvoj,

Tibor

Doći će noć

Troje je stajalo u parku, gdje se sunce još klatilo povrh grana, dok je korijenje već tonulo u blago hladovitu pomrčinu. „I šta sad?“ pitala je Lena, lutajući pogledom od jednog do drugog, pa do obližnjeg stabla, i do fontane, sve do stazice koja vodi van iz parka. „Sad? Sad... se razilazimo. Bit će da je bilo dosta. Možete me pratiti do taksija, a onda je to – to,“ rekao je Rauli. Žil se namrštio. Njegov maleni nos, navrnut na za tako visoka mladića presitnu glavu, povio se prvo nadolje, a potom je njime zavitlao gore i to tako da se činilo kako će svakog časa zariti njime u plafon neba i srušiti kristalnu konstrukciju oblaka i svjetla. Lena je gledala u to sićušno, neobično sladostrasno lice, i nabilirala kosu u neuglađenu pundžu. Rauli se pridigao sa klupe na koju je bio naslonjen i kratkim „Idemo!“ poveo vojsku od tri člana u lagani marš.

Hodajući parkom svo troje se bijahu osamili u svoje tišine; tek su Lenini prsti šuškali, igrajući se oko Žilovih svako malo, preklapajući se i opet razilazeći. Rauli je koračao sam, prvi, i nije se mnogo obazirao. U njemu je uvijek igralo previše svega, titralo kao lišće na mjesečini, nešto od svakog koga poznaje, svakog pogleda koji je ubrao ili puta kojim je hodio. „Pomislio sam,“ reče Žil, „kako je lijepo bilo; a opet... Mora li baš tako?“ Rauli i Lena su ga pogledali, ne zastajkujući pri tom, nego grabeći dalje stazom. „Polovina svega

što činimo su htijenja; druga polovina je uvijek čekanje," odvratio je Rauli. „Očekivanje," rekao je Žil. „Dočekivanje," ispravila ga je Lena. „Ili samo nesuvisli hod po čestaru." zaključio je Rauli, „Prokletstvo svega je da je lijepo tek pošto prođe, ili kad mu na odlasku već mašemo po posljednji puta. Možda je ipak drugačije? Ima doduše i onih trenutaka kada je sve nestvarno blistavo; toliko da poželimo da se vrijeme zaustavi – poneko sjedenje na travi; prstoplek u hodu; poljubac na bjelini širokog kreveta, neobičniji i šareniji nego smo ga ikada mogli zamisliti; dah prijatelja na ramenu; miris majke na odlasku; gibanje leptira na čelu dok zamišljeni gledamo kroz prozor... Ali, vrijeme iscuri, trenutak se ne zaustavi, sve što volimo su odveć sjećanja." Lena se meškoljila; pramen kose izvukao joj se iz čvora i poigravao preko čela. „Po tebi smo svi na putu za ludilo," reče ona. „Po meni smo svi rođeni ljudi," reče Rauli. „Moj je problem da prečesto tražim premalo; uhvatim se za realne mogućnosti i zaboravim sanjati veliko. To je više put nego problem, više odabir nego usud," reče Lena.

Rauli je zadržavao misli koje su mu na to navirale, za sebe. Govoriti ljudima kako da žive živote koji su im dati ako to oni sami ne traže, pogrešno je i nadasve neefikasno. On je svoje savjete sterao samo pred one koji su za njih vidno pokazivali zanimanje ili pak potrebu. Lena i Žil bili su daleko od toga. Žil je ostajao zamišljen povrh svih tih razmjena riječi između Lene i Raulija; kao da se previše fokusirao na pokušaje da zadrži trenutak koji je nepovratno curio; ili se pak borio sa bujicom misli već pretočenih u sjećanja o jučer, o tri dana u martu, o čaju, suncu i lavežu pasa ispred kuća na osami, pored kojih je tada, polu-opčinjen, polu-budan hodio, u ugodnom društvu. Svakako nešto od toga zaokupljalo mu je pažnju.

Sada su već hodali preko nadvožnjaka iznad rijeke i kolnika. S tog mosta pogled je sezao daleko na obje strane. Rauli je gledao u automobile koji su poput skakavaca zujali

ispod njih, te nije mogao a da sebe ne uporedi s tim mostom. I u njegov život ulazili su ljudi, poput automobila, ostavljali svoj zvuk, mirise, boje i potom odlazili dalje. I on je, baš poput mosta, hodače s jedne prevodio na drugu stranu. Jedino što on nije bio statičan; naprotiv, onako kako su njemu drugi dolazili i on je njima dolazio, i odlazio. Običavao je reći kako on živi za pokret, ne za stabilnost. Kako je onda mogao objasniti da je sebe vidio istovremeno i kao most i kao rijeku?

„Da smo barem zbog samih sebe manje komplicirani i proturječni," uzdahnula je Lena. „Misliš li da je lakše prosto vegetirati? Pa i to je pogrešan izraz!" zaključio je Rauli, nastavivši „Ne okreće li se svijet za suncem, ne uvija li se loza oko klavirskih nogara uz svakodneвно sviranje i pjevušenje pijanistkinje? Ne smiju li se jagorčevine proljeću, i ne mami li drveće bube za oprašivanje beharom?" Zamišljeno su prešli ulicu. „Svijet se vrti oko sebe; klata se od beskraj do sada i dalje do prošlosti. Jesmo li pak svakim danom puniji života ili smrti? Gdje napraviti presjek?" rekao je Žil. „Životu se možeš naučiti samo sam; smrti te može naučiti bilo tko," odgovorila je Lena. Zaustavili su se. Sunca već više nije bilo na horizontu, stropoštalo se među planinske rogove što su stršili u daljini. „Ovdje ću uzeti taksi," rekao je Rauli.

Zagrlio je Lenu, a potom i Žila. Nije znao kako da opiše taj zagrljaj – kao prelazak jednog slapa preko drugog, ili opiranje slapa o stijene. Možda nešto između. Potom je zakoračio bliže cesti, pa se povratio. Desnom rukom obgrlio je Žilovu, a lijevom Leninu glavu i oboje ih poljubio u obraz. Izgledalo je kao još jedan rastanak u nizu, no bio je to oproštaj. Brzo se uvukao u taksi i kroz prozor, u pokretu, nabacio smiješak i na tren isplazio jezik. „Već smo prošlost," pomislio je, „ovakvi kakvi smo sada, nikada se više nećemo ponovno sastati."

Islandski lišaj

Morala si samo preći rukom preko oblih zelenih glavicica okamenjene lave Eldhrauna, činilo ti se, pa bi se te krivulje vinule u zrak, u tijela. Zaspali divovi bi poskakali i stresli sa sebe gusto runo mahovine i opet nam postali nevidljivi – jer, pročitala si negdje, to je kazna njihovom i našem tvorcu koji je kada ga je Bog posjetio, ovome kao svoju djecu pokazao samo nas, a njih sakrio, pa ga je Bog kaznio time što mu je tu trenutno skrivenu djecu učinio trajno nevidljivom. Otkriva li im sada obrise usnulih tijela tek zeleno rastinje? Šta to spava u poljima lave što odmah poželiš doći? Meko. Kući.

Ne sanjaš ništa otkako si stigla, ali uvijek ravaš se, tek je tomu šest dana, moraš stvari pustiti kraju. I ova zemlja se na tebe još navikava, kao i ti na njene bijele noći bez zvijezda i na krajolik koji se, dok se voziš cestom, mijenja brzo kao i vremenske prilike, dakle svakih pet minuta. Sanjat ćeš; predati se zemlji što živi i pomjera se, propustit ćeš ju kroz svoju kosu i dlanove i ona će prokljati u tebi nekim od snova, čijom pojavnošću ti mjeriš svoje zadovoljstvo životom na ma kom mjestu. Još jedva stižeš svariti i svu sirovu ljepotu novog zavičaja; polovina je se nahvata na kopcima, koži, u nosu i ostaje zauvijek van dohvata spoznajnosti.

„I, šta si danas primijetila?“ pita te opet, kao i pet dana prije, dok liježeš pored nje, u ono što bi u Bosni bila noć, ali ovdje izgleda kao predvečerje; i obje čekate odgovor, opružene na velikom udobnom ležaju, ona, da ga čuje, ti, dok se snažiš posložiti sve i odabrati nešto, jedno, što je značajnije i iznenađujuće više od svega na ovom čudnovatom ostrvu. Uzimaš ju za ruku, kao da hoćeš da izmoliš još neki čas strpljenja. Ali ona leži spokojna, dok ti, nenaviknuta na osobe koje umiju čekati u tišini, bez navaljivanja, bez ponavljanja jednog te istog pitanja dok se ne začne odgovor, izgovaraš tiho njeno ime kao da za-

zivaš pramajku Mokoš: „Sigríður, Sigríður, Sigríður.“

Onda odjednom odgovaraš „Kontinuitet,“ jer naravno šta drugo nego to što si danas iznenada primijetivši prevrnula i potvrdila u glavi nebrojeno puta.

„Kon-ti-nuitet“ ponavlja sada ona, na tvrdom islandskom engleskom, na kojem se sve čvrste i postojeane engleske riječi raspajaju u ustima govornika kao sušeni lokumi i šire sa jezika u šušnju i siktaju.

„Kon-ti-nuitet će-ga?“

I onda se opet pitaš šta je bio kontinuitet tamo, dok si šetala Lidickom i Štefanikovom u „prošlom“ životu; je li postojao kontinuitet na tom širokom pločniku, uz drvorede i ljudorede, rijeke staraca i starica sa teškim cegerima i kolicima, vojnika u jesenje zelenim uniformama, koji su ti bili i krasni i odvratni – privlačni, jer su u uniformama, odbojni, jer su bile vojne; pa i u „pretprošlom“ životu, jer i Oktobarskom i dalje prema Korzou svijet je jednako prolazio, teglio slična kolica i tašne pune namirnica, nosio ista umorna i otupljena lica, katkad stidljivo podižući ruku da sakriju napadnu šminku koju su čas prije u stanu tako hrabro namazala, ili ju spuštajući prema onom mjestu gdje se na štramlama ukazala žica i ni ovlašni premaz bezbojnog laka za nokte nije ju zaustavio – sišla je do ispod koljena; bile su iste i stare cipele, poluzjapećih đonova što laju na svako podizanje noge, ili sviteri kojima fali po neko dugme, gdje gdje pokudrani ili prožeženi cigaretom usred nemara. Bilo ga je, zaključuješ, ako se kontinuitetom može zaista nazvati život na jednoj ulici ili drugoj samo zato što ljudi njome prolaze – pa možda i isti ljudi, dan i noć i noć i dan.

„Ne, ne –, govoriš naglas i Sigríður se pomalo zbunjeno okreće prema tebi i gleda te sada netremično. Ne govori ništa, ali znaš koje joj pitanje čeka na usnama. Ne vidiš kako se objasniti, a da to ne bude generalizacijom. Šta god da kažeš, bit će uspješnije ili manje uspješno nakalemplivanje stereotipa, a ti bi

radije ako opis života već mora da se svede na neki – tip da to bude arhe-, a ne stereo-, jer arhetipi barem upućuju na zajedničko izvorno, a stereotipi su tek odbljesci pojedinačnih strahova, kukavičluka i neupuštanja.

„Razmišljala sam,“ započinješ ipak, „o megalomaniji koja se ovdje ne manifestira ni u glavama ni u arhitekturi. Jer šetale smo zaključer po Reykjavíku i pokazala si rukom zgradu parlamenta koju sam prethodno vidjela tek na slikama ili video snimcima islandskih protesta i kroz nju mi se ukazala cijela jedna slika dinamike ovdašnjeg društva. Jedva da je bila veličine dvije oveće kuće: lekcija iz skromnosti. A odmah pored nje, preko ceste, kupasti klin koji ogroman kamen cijepa na dvoje, spomenik građanskoj neposlušnosti i snazi jedinstva: lekcija iz građanske osviještenosti i odgovornosti i stalan podsjetnik parlamentarcima da se i najkрупniji kamen prostim klinom razbija. Onda smo u Kaffitáru pijuckale jedinu kafu koju smo si taj cijeli dan mogle priuštiti, ti si nešto bilježila, ja sam listala primjerak lokalnog sedmičnika na engleskom, i već i taj nasumični uzorak članaka učinio mi se karakterističnim. U prvom autori herojem toga broja nazivaju bivšeg Premijera koga ste prije samo nekoliko mjeseci zbog Panamskih papira prinudili na ostavku, i to zato jer im je obezbijedio prijeko potrebni komični predah u dugom ljetu bez dešavanja, ne samo time što je odlučio da se vrati u politiku, nego što je to još najavio i javnim pismom. U drugom članku autori prozivaju policiju koja je lani tokom važnog i masovnog muzičkog festivala na Westmanskim otocima odbila da izvještava o pet slučajeva seksualnog napastovanja kako bi zaštitila imidž manifestacije, a koja ni ove godine ne želi da promijeni politiku (kao ni licemjerni bendovi koji su prvo zaprijetili otkazivanjem svirke, ne složili se policija sa zahtjevima, ali nisu otkazali čak ni pošto je policija rekla da će ostati pri svome), zaključujući da postoji bezbroj boljih stvari kojima možete naredni vikend po-

svetiti svoje vrijeme, radije nego da odete na taj usrani festival.

Sigríður te posmatra, pa kimne glavom, jednom, kratko.

„I ta dva pročitana članka su me istinski dirnula,“ nastavljaš, u nadi da joj strpljenje s tvojim digresijama neće iznenada popustiti, „jer nekome poput mene, zainteresovanoj za društvenu analizu govore više nego se čini. Tvoji ljudi, ne samo da su pronicljivi, oni su i zvučni, i za razliku od mojih Bosanaca, pa čak i Čeha, i drevni su i savremeni jer balansiraju svoju sadašnjost sa svojom prošlošću, nadograđuju radije nego da grade, pa uništavaju, pa ponovo grade – kako mi to uobičajamo. (Bez sumnje, ne općenito, ali uglavnom.) Pogledaš u izlog i trendovski džemper ili tunika iz koncept trgovine izgledaju kao da su ispleteni iz vaših saga (iako su etnički motivi dali prednost minimalizmu); namještaj također; najmoderniji font u savršenom je skladu s crnim vulkanskim stijenama ili drvenim konstrukcijama; zveket rostfrei metala dio je iste pjesme kao i vjetar nad Atlantikom ili nosači za zastave u škripnji pod brzim nalemama povjetarca. Stvari leže, ne strše; odmjerene su i neobične tako da privuku pogled i izazovu znatiželju ili začuđenost, ne odbojnost. Koliko god se trudila, ne pronalazim takvu vrstu komplementarnosti i međuigre između, recimo, bosanske kuće i gomile drva za ogrjev ispred nje; ili bosanskih puteva i građevina uz njih; naših pjesama i načina na koji tretiramo susjeda ili prolaznika na ulici. Vi ste više ujednačeni i cjeloviti, dok mi možemo biti veličanstveni u nečemu, a istovremeno rusvajni i uznemirujući u drugome. Islandanka se čini Islandankom od cipela koje odabire i knjige koju čita do načina kako peca ribu ili razgovara sa strancima. Bosanac se neće složiti da je on njegovi putevi ili šalteri javnih službi kao što će reći da je on njegova hrana ili sevdah ili planine koje sve ostavljaju bez daha. Vi ste cjeloviti, a mi smo isparčani u samoj našoj srži. Zato je moto prošlosedmične parade ponosa u Reykjavíku i mogao

biti *Potrebne su sve vrste da bi se načinio svijet*. Homoseksualnost je za jednog Islandanina dio njihovog *ja*, makar kao mogućnost; biti homoseksualan ne odriče ti mogućnost da budeš Islandanin, naprotiv, parada služi za potvrđivanje da je moguće biti Islandanin i biti homoseksualan. Islandanin je stoga široki termin za ljudsko biće sa Islanda, ili čak i šire – živo biće na Islandu. Stvari nisu date savršene nekom svevišnjom intervencijom, ali postoji uvjerenje da zajednički trud može učiniti stvari boljima za sve. Tipičan Bosanac će, s druge strane, negirati homoseksualnost kao *zapadnjačku izmišljotinu, bolest, ili izopačenost* (nekakvog idealnog i očito imaginarnog „istinskog“ Bosanca, bez beli).“

„Rezanje, radije nego kontinuitet, je naša logika; ona logika koje bismo se blagodušno trebali odreći, da je blagodušnost našom osobinom jednako u ophođenju sa susjedom kao s partnerom; da se brinemo za naše police s knjigama s jednakom pažnjom koju pridajemo sređivanju i odijevanju za izlazak do grada; da svoju najužu okolinu ukrašavamo zbog sebe onako kako to činimo da bi nas drugi nahvalili. Vi sjedite na vašim tektonskim pločama, prigrliviši trenje i zjapeći greben kao dio vas samih; mi bismo ga sigurno pokušali prekriti nekim ćebetom dok susjed ne zamakne, da bi sakrili *stid* od zjapećih stvari, figurativno govoreći.“

Sigríður ti se smiješi. „Kon-ti-nuitet,“ prevrće. „Bojim se,“ kaže, „da ako tako brzo proničeš u cijele narode, nećeš u meni dugo imati šta da otkrivaš.“

„Ne bih se brinula,“ govoriš. „Nije li netko rekao *Svijet je veliki u velikim stvarima, ali je ogroman u najmanjim*. Tako, ili nekako slično.“

Nedovršeni trenuci

I

Bezimeni čovjek poigravao se novčićem u lijevoj ruci; desnom je stiskao rame i radio neku nedefinisanu grimasu. Voda iz fontane

prskala je naokolo i vrhovi njegovih cipela već su bili orosili kada se preko žutog šljunka, u trku, saplelo dijete od kojih šest ili sedam godina i nosom pobrisalo baš one kapljice na vrhovima cipela bezimenog čovjeka koje je fontana tako temeljito napljuskala.

Za dijete tog uzrasta bilo bi čudno da još nije počelo uveliko proizvoditi artikulisane i jezički smislene zvukove; no mališa je uspijevao samo da između suza, vode i prašine s usana ispuhne cijeli uzdah kmekova i cvijurija. Kao da se sa stropštavanjem njegova tijela stropštao i cijeli svemir i upao u rupu bez dna. Čovjek se jedva i uspio snaći, kadli dijete uprije prste prema nebu i još jače zacviča.

U nebo je, obasjan suncem i nalik tanušnim oblacima prostrtim po plavetnilu kao bijele plahte po štriku, letio balon. Na vjetru se, djelimično izduvan, čas penjao više, čas spuštao postrance. Kmečavi dječacić se u istom ritmu glasao čas kao jedan slavuj, čas kao jato svraka. Čovjek pred čije je noge bio pao već se uveliko trudio da uhvati helijumom napunjeni balon i postepeno se sve više udaljavao od mjesta na kojem je prvobitno stojao i igrao se sa svojim novčićem.

Preko parka, netko, mama ili tata dječaka, ili možda dadilja, pokušavao je da istog dozove i utješno obećavao novi balon i čak jednu šećernu vatu, onu plavo-bijelu, veliku, velikuuuuuu. Suze na dječakovom licu bile su smeđe i utapale su se negdje na košuljici, odmah ispod kragne. Bezimeni čovjek već se vraćao iz bezuspješnog lova na odbjegli balon. Na njegovu licu čitalo se razočaranje, kao da je neuhvativši balon propustio dokučiti vlastiti san. Neki njegov san o balonu, ili nečemu drugom što je nepovratno odletjelo i na čemu se njegov, kao i pogled dječaka, utvrdio i okamenio. Posegnuo je u svoj lijevi džep i tapkajući rukom po unutrašnjosti istog uvidio da je negdje u trku po travi izgubio svoj godinama čuvani novčić.

II

U učionici je bilo tiho. Smjena je bila završila i narednih sat vremena ona je mogla u miru raditi na detaljima zgrade koju je pret hodne sedmice narisala samo grubo. Prozori su sada pod njenim jagodicama dobijali finu lugavu sjenu, dok je rubove ponavljala zaoštrenom grafitnom olovkom koju je šiljila svako malo. Desni dio zgrade bio je na crtežu bliži i tu su prozori, u paru, izgledali kao dva oka čije su se dubine otvarale i pokazivale trodimenzionalno. Na njima nije bilo zavjesa. U uglu jednog, onog desnog, jedna ženska silueta je pušila cigaretu, čiji se dim nazirao u klizanju preko tamne fasade oko prozora.

Jako je često crtala lik žene s cigaretom na svojim crtežima jer je u njima vidjela neku ženu koja se odupirala. Daleko od toga da je pušenje cigareta smatrala za korisnu i zdravu naviku, ali razmišljajući o svojoj majci, o majkama uopće, o nenama ili bakama, u činu pušenja cigareta vidjela je nešto buntovničko, neki vrisak koji je koliko god da bio nečujan ipak imao frekvenciju na kojoj je odjekivao u svemir kao poklič protiv nepravde. One zbirne imenice „nepravda“ koja je u manjoj ili većoj mjeri svakodnevnica svake žene.

Ta žena bi na crtežu obično stajala tamo negdje, u uglu, sjedila na klupi, na prozoru ili bi se u nekom staklu ili ogledalu tek nazirao njen odraz kao nešto što opominje i podsjeća, tišinom dima i ruke koja strši u zraku, oslonjena o kuk.

Bjelina zidova zgrade također je opominjala, samo o nekim drugim tišinama: prostoru koji se nije razvio, koji je ostao neispunjen. (Kako su tužna neispunjena mjesta, pomislila je.) Onda se okomila na tu bjelinu i linijama u razmacima od jednog milimetra ili dva utkala u nju grafitni kostur, na koji će poslije doći tkivo, u koje će još kasnije upuhnuti dušu. Jer svaka kuća ima svoju dušu, kojom vas kao paučina zalijepi kada joj pređete prag. Ona je vidjela tu dušu; ona je u dubinu papira ulazila i mirisala njene hodnike.

Na vratima učionice uskoro se začulo kucanje. Kroz njih je potom virnula sitna, duguljasta glava na kojoj se kosa izdizala poput niza planinskih vrhova po sredini, odraz nekih dječaćkih godina. Na prve riječi te glave njeni obrazi su jurnuli u plamen; zaboravila je na olovku koju je držala u ruci, kao i na kuću čiju je dušu poznavala kao prekognicijom. Glas ju je pozvao van, u školski park. „Sviramo, treba nam netko sa snažnim glasom,“ biješe rečeno.

Riječi koje su uslijedile nisu bitne, najbitnije je već zapisano. Na jurišanje van papir je ostao neobično indiferentan. Između milimetarski razdvojenih linija, bjelina je još isijavala u valovima praznine. Nedostajalo je tkivo i neupuhnutu dušu znana samo slikarici.

III

Na klupu je bilo urezano mnoštvo riječi i samo se veličinom uglastih slova dalo razlučiti da sve ne čine jednu poruku, niti da ih je dubila ista ruka. Neke od njih bile su uokvirane u srca, puka imena uparena kao biljezi nekim ljubavima od kojih, tko zna, danas možda nije ostalo ništa do to malo slova i strijelom probodeni ikonički znaci.

Pogledao je prema mostu: neki se dječaćić rugao iz prikrajka. Ruga li se tako prošlost onima koji se o njen vrat vješaju, pomislio je. Ustavši, zaklonio je dlanom jutarnje sunce koje nije olakšavalo ovo bivanje na autobuskoj stanici, rano. Prisjetio se sinoćnje večeri. Staro društvo okupilo se taj jedan od rijetkih trenutaka u godini da bi prepričavali doživljaje s prošlih susreta, igrarije iz studentskih dana, mnogobrojna ljubovanja, osvjetlivši time samo još više jaz koji ih je sada dijelio. Uspomene su stajale dvodimenzionalne, plošne, nepromjenjive; oni su, međutim, već godinama bili drugi, na njima se tokom vremena nakupilo toliko toga što je činilo mogućnost da osjete jakost predašnjih osjećanja istim intenzitetom gotovo nemoću. U stisku ruke bi katkad moglo da prostruji, u zagrljaju, kao tanane zrake sunca

kroz oblake, da se provuče nešto od one strasti i razumijevanja, osjećaja pripadnosti, ali bi se to nešto već prilikom zavaljivanja u stolice na suprotnim stranama stola vrlo lako opet gubilo.

Nije se radilo o osjećaju praznine; više je to bilo otuđenje. I najbliži ljudi postanu daleki; ljubav nema ništa s tim. Zaokruženi prilikama u kojim se kreću, svi postaju akcija ili reakcija tih prilika, a one druge imaju sve manje utjecaja na njihovo oblikovanje, te im stoga važnost kopni. U prioritetima se potom razilaze, u odnosima osjećaju da ih dijele sada već nepremostive daljine, te se neminovno valja zapitati da li je zajednička prošlost dovoljna? Pa, u čemu tražiti oslonac? Ili se prosto valja pomiriti s neumitnostima razilaženja? Jer, ljudi su putevi, a ne raskrsnice. Idealno, oni bi trebali biti široki, prostrani, prolaziti kroz što više gradova, ali i vijugati do raskošnih planina, na dugo i dugo. U tome sretati se sa što većim brojem drugih puteva i od svake raskrsnice naučiti ponešto novo – koliko je puteva tamo i kamo to sve vode; šta je Sjever dao Istoku, a Jug Zapadu; kakvi su zalasci sunca onkraj tamošnjih strana...

Idealno, opet, putevi ne robuju vremenu. Njihovo kolektivno jastvo dovoljno je staro da se sjeća zvjezdane prašine od koje su satkani, ali putevi ne žive od vremena, od prošlosti, od sada, niti od budućeg – oni leže u svo trome istodobno i ne vide svrhu isticanja bilo kog od njih. Idealni putevi ne pripadaju, zato su posebni i vječni.

Vilovanje

Pokušavaš li ne misliti o sebi dok sve ovo čitaš? Teško je, zar ne? Netko ti priča o sebi, ili nekome drugom, a ti neprestano sve opet dovodiš u vezu sa sobom i kao da ne slušaš glas izvana, nego odnekud iznutra, iz svojih vlastitih dubina, uljuljkavaš se i u toj izmaglici tvoja usta oslobađaju težine koje ti nosiš. Na moje probleme ti odgovaraš svojim problemima; egoizam kao mehanizam za preživljavanje. Urlik! Urlik! „Ja sam rekao ovo. Ja

sam rekao ono. Moj svijet se ruši!“ – „I moj!“ – „Ali, ne shvataš, MOJ svijet, JA sam rekao.“

Dok u samoći oboje čekamo šta će iz ovoga života doista imati svrhu kada ga jednom ne bude.

Težina kruške

Žani J. i Selmi Š.

„Čega se to plašiš, Daljino moja?“ uzdahnuo sam. Nebo se modriilo i netrmice gledalo u mene, veliko i teško poput nekog gustog, debelog platna. Katkad mi se čini da se pogledi drugih odbijaju od moje lice, tuđinski. Zahladnilo je. Stežem ruke na prsima i opirem se prošlosti, koja me kao osmogodišnji drugar čupka za kosu iz klupe pored. Ali prošlost je rijetko kada drugar; čak i zlatna sjećanja u sebi nose melankoliju kakvu iz bića istiska samo još jesen. Dozrijeva li kruška, tad' žuti list. Hodimo li naprijed s radošću, na prošlost ćemo se osvrutati s osjećajem nečega nepovratno izgubljenog.

Ti razumiješ, nije li dobri moj? Od tvojih usta osipaju se s malo riječi gromade razumijevanja za svaku moju slutnju ili sumnju. Mi smo, i daljinom odijeljeni, najbliži. I muke su nam tako vazda slične. Dok sjedim na zidu i gledam u stablo kruške koje se savija pod svojim ovogodišnjim porodom, pomičem se svako malo ustranu, kao da ti pravim mjesto i čekam te. Da me razgovoriš... Jesam li te samo sanjao?

Ipak bih da me saslušаш. Mojoj težini nema olakšanja, no možda joj ti postelju učiniš mekšom pa će skorije da otpočine. Muče me uvijek dvije iste more – jedna, da nikada neću doći onamo gdje želim stići, i druga, da ću doći onamo gdje želim stići i, poznavajući sebe, željeti samo da se vratim. Čovjek blagoslovljen darom razmišljanja, njime je i proklet.

Gledaš li samo naprijed – prazna si ploča, bez prošlosti; živiš li u prošlosti – odumireš u njoj; stojiš li u sadašnjosti – stagniraš i pro-

puštaš nešto što bi se inače moglo doživjeti. Od tri života ne možeš izabrati četvrti. Osim možda ljubav. Ali da li je ljubav moj put? Tvoj možda jeste, za sebe ne znam. Moj je vjerovatno drugačiji. Da bar dođeš! Dođi i kimni glavom neki put, prospi riječi kao zvijezde iznad trbušastog smaragdno brda u noći, učini se vjernim satelitom, Mjeseče moj.

Čini se, moj je put prijateljevanje. Do pola. Druga polovina je samo putovanje. Moje dvije radosti, upoznavanje i kretanje. Zalazi sunce. Jesam li to dokučio svoj usud? Bjelina zida pod dugim slabašnim zrakama izgara u narandžastu, a podno borova i uz pogle grane kruškova stabla noć premazuje svijet nijansama indigo i roze farbe. Gaz nekih bi-

jelih nogu ispod ljetnje haljine naslućuje se iza žbunja.

Možda smo ovom svijetu dodijali, mi ljudi, sa svojim neprestanim traganjem za smislom? Možda bi ovo, nemuško i nežen-sko, nestaro i nemlado, neškoloovano i nebolesno, nezaljubljeno i neopterećeno planetče dalo sve da nas nikad nije izbacilo iz svoje plodne vode i da sve i dalje teče neometeno i bez histerisanja – kao onomad, u vrijeme kada kamenje gledaše na zvijezde i zvijezde s neba na nj., bez riječi, bez sjećanja, bez povezanosti, bez smisla, ravnodušno i prosto kao prah. Šta je ljubav spram prašine? pitao bih te. O ljepoti noći da ni ne mislim!

Težina kruške mori samo nas...

Muhamed Borović - Otok Hum